

УДК 7.012:891.001

ПАРАНЬКО Н.П., НІКОЛАЄВА Т.В.

Київський національний університет технологій та дизайну

ВИВЧЕННЯ ПОБУДОВИ ФОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ СВИТИ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ТВОРЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАРОДНОГО КОСТЮМА

Мета. Вивчення особливостей побудови тектонічної структури української народної свити на основі замальовок 19 століття, виконаних французом Домініком Де ля Флізом, з метою використання в проектуванні сучасних форм одягу.

Методика. В роботі використано історіографічний та системно-структурний аналіз особливостей формування комплексу українського народного костюма та складових його тектонічної структури: силуетних форм, колориту, орнаментики та оздоблення.

Результати. Проведені дослідження дають можливість визначення найбільш характерних структурних та художньо-композиційних ознак формоутворення української народної свити з метою проектування перспективних форм сучасного одягу.

Наукова новизна. Вперше проведено науковий аналіз та систематизацію композиційних характеристик тектонічної структури українського народного одягу на основі вивчення робіт дослідника української культури 19 століття Домініка П'єра Де ля Фліза. Проведена класифікація свит.

Практична значимість. Представлені результати досліджень полягають у можливості використання отриманих характеристик конструктивних особливостей та колористики української народної свити в проектуванні сучасних моделей одягу.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, український народний одяг, крій свити, конструктивні особливості, кольорова гама, оздоблення.

Вступ. Мистецтво творення одягу, як результат колективної творчості народу, повільно реагувало на зовнішні зміни. Підпорядковане законам традицій, воно зберігало давні, архаїчні мотиви, орнаментальні структури, технології виробництва. Створюючи справжні шедеври мистецтва, українські майстри напрочуд тонко володіли вишуканістю ліній в об'ємно-просторовій структурі, гармонійністю форм, пропорцій та ритму [1]. Упродовж віків шліфувалися закономірності формотворення, колориту, оздоблення українського народного одягу.

Сучасне поняття «дизайн одягу» можна сміливо застосувати до особливостей проектування та виготовлення традиційного українського костюма. На це вказує присутність в ньому зручності, функціональності, орнаментики, варіативності оздоблення, вишуканого підбору кольорової гами з одного боку, а з другого – раціональний крій, де використовувався кожний клаптик тканини. Тобто, основними критеріями творення українського народного одягу є доцільність і краса, що і є мистецькими засадами сучасного дизайну одягу.

Велике значення при створенні українського народного строю, його силуету, емоційної виразності, мав верхній одяг. Яскраву плахту, фартух, вишуканий головний убір ошатно урівноважувала однотонна натуральних відтінків вовни свита. І в цьому була гармонія колориту та тектонічних характеристик. В статті розглядається один із основних компонентів українського народного костюма – свита, яка є композиційно-психологічним центром всього комплексу костюма.

Постановка завдання. Свита, як і сорочка, є найдавнішим зразком українського народного одягу. Свита – це верхній одяг із домотканого сукна, різновиди якого набули

значного розвитку в центральних регіонах України в 19 столітті. Свита за кроєм була трьох типів (залежно від крою спинки): пряма, без складок на спині, з вусами по боках; з прохідкою та складками по обидва боки від прохідки (прохідка – це площа без складок від коміра донизу); без прохідки, коли спинка в стані відрізна, рисована [2]. Перша з цих форм свит найстаровинніша, поширена в північній смузі та в передгір'ях Карпат; друга – більш поширена на Правобережжі та в Галичині, а третя майже виключно на Лівобережжі [3]. Найдавніший крій свити – з двома вусами. Щоб покроїти свиту таким чином, робили так: відрізавши сукно потрібної довжини, склали його вдвоє. Потім вирізували отвір для шиї, розрізали перед на дві поли так, щоб права була ширша від лівої та заходила на неї. Щоб розширити свиту, з обох боків від пройми рукавів донизу пришивали клини вужчою частиною догори. Пізніше крій свити почали змінювати. На спині залишали «прохідку», тобто нерозрізану частину від коміра аж до подолу. З обох боків прохідки вставляли по два або три «вуси», тобто клини матеріалу, вужчою частиною догори. Це гармонійно розширювало свиту донизу. Цей крій називали – «крій до вусів». Ці «вуса» є архаїчною рисою української народної свити. Крій «з рясами»: на спині залишають «прохідку», від стану вниз з обох боків відрізають кусні матеріалу, а на це місце вшивають інші, заложені у складки. Щоб складки добре трималися, перед вшиванням їх зволожують і притискають на деякий час тягарем [4]. Рідше траплялася більш пізня форма крою – повністю відрізна спинка. На спині не лишали «прохідки», розрізали ззаду в поясі та у місці відрізу з обох боків приточували шматок сукна, зібраного в збірки. Таким чином свита розширювалася від пояса донизу.

Результати досліджень. Аналізуючи замальовки дослідника Де ля Фліза, можна зробити висновок, що силует жіночих свит Київського, Васильківського, Радомишльського, Сквирського, Таращанського, Бердичівського, Липовецького, Черкаського, Чигиринського та Звенигородського повітів Київської губернії був переважно приталеним, розширеним від пояса донизу. Але є і винятки: мешканка Черкаського повіту зображена на замальовках в темно-сірій свиті прямого неприталеного силуету, ще одна українка цього ж повіту одягнена в пряму неприталену свиту з яскраво орнаментованим каптуром. На деяких замальовках можна бачити крій спинки свити. Мешканки Київського і Васильківського повітів зображені в свитах, які мають крій «до вусів». Мешканка Радомишльського повіту зображена в свиті «з рясами» з повністю відрізною спинкою. Цікаво, що на замальовках Де ля Фліза всі чоловічі свити підперезані поясом. На жіночих свитах пояс зустрічається дуже рідко. З усіх зображених замальовок лише мешканка с. Білилівка Бердичівського повіту одягнена в свиту, підперезану орнаментованим поясом, який зав'язаний спереду на великий бант. Мешканка Радомишльського повіту зображена в коричневій свиті з яскраво зеленим поясом, друга мешканка цього ж повіту одягнена в свиту голубого відтінку, з червоним поясом. Із замальовок Де ля Фліза видно, що пояси підперезувались трохи вище талії, щоб зробити силует більш витонченим.

В давніших свитах спинка і передні пілки суцільні і не розрізаються в плечах. Починаючи із середини 19 століття, плечі зазвичай розрізаються і трохи скошуються в напрямку рукава. На замальовках Де ля Фліза виразно відображено те, що плечі не прямі, а скошені.

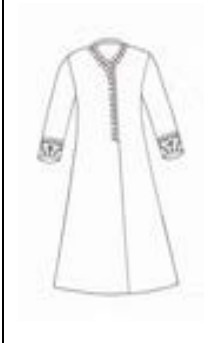

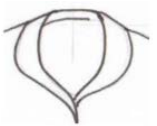
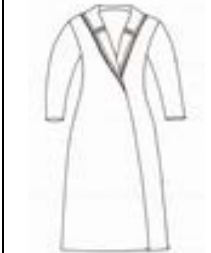

Оцінюючи конструктивні особливості української народної свити, можна зазначити, що різноманітність її варіантів досягалася відносно простими способами поєднання основних (спинка, пілки) прямокутних шматків тканини і вшивання клинів.

Як наслідок, в середині 19 – на початку 20 століть в Україні одночасно побутували прямі, розширені, приталені, невідрізні в талії (багатоклинні), призбирані з частково або повністю відрізною спинкою форми верхнього одягу [5]. Класифікація свит по довжині наступна: свити були короткі (до середини стегон), середньої довжини (до колін) та довгі (до п'ят). На Лівобережжі свити були коротші, на Правобережжі - довші. Аналізуючи замальовки Де ля Фліза, можна зробити висновок, що свити Київської губернії здебільшого довгі, але якщо простежити довжину свит по повітах, то в Київському повіті частіше носили свити середньої довжини, в Васильківському і Радомишльському повітах здебільшого довгі свити, але є і середньої довжини. В Черкаському та Липовецькому повітах - довгі свити. Більш детально ця інформація представлена в табл. 1. Свити шилися переважно без коміра або зі стоячим низьким коміром. Але бували свити і з виложистим шалеподібним коміром.

Таблиця 1.

Класифікація свит

Назва повіту	Силуетна форма	Кольорова гама	Тип горловини	Довжина свити	Місце розташування орнаменту
1	2	3	4	5	6
Київський повіт		білий та чорний, світлі: сірий або рожевий		середньої довжини	комір
Васильківський повіт		коричневий, світлі: зеленуватий, рожевий, голубий, сірий		середньої довжини	комір; край правої поли; низ рукавів; по центру до талієвого поясу
Радомишльський повіт		чорний, світлі: білий, сірий, голубий		довга	комір; край правої поли; низ рукавів

1	2	3	4	5	6
Бердичівський повіт		світло-сірий колір		довга	комір; низ рукавів; по центру до талієвого поясу
Таращанський повіт		світло-рожевий колір		довга	орнаменту немає
Черкаський повіт		чорний, сірий та синій кольори		довга	орнаменту немає
Чигиринський повіт		чорний та синій кольори		середньої довжини	орнаменту немає
Липовецький повіт		світло-рожевий колір		довга	комір

В наукових працях Х. Вовка, В. Г. Білозуба, В. Г. Заболотного, М. Т. Рильського наголошується на тому, що серед досліджень, присвячених українському народному вбранню, саме на замальовках Домініка Де ля Фліза зустрічаються свити з відкладними комірами. Дійсно, в альбомах Де ля Фліза широко представлені свити з комірами різної конфігурації. Домінік Де ля Фліз дуже сумлінно вималював оформлення горловини представлених ним свит: на своїх замальовках він презентував 23 варіанти оформлення горловини української жіночої свити. Це круглі вирізи з коміром і без коміра, відкладні коміри різної конфігурації, шалеві коміри. Варіанти комірів свит Київської губернії представлені в табл.1. Виріз для коміра в жіночих свитах робили закруглений та значно ширший, ніж у чоловічій свиті, щоб було видно шийні прикраси. В більш давніх свитах рукави закінчувались «заковрашами» (закотами), обрамленими шнурами та вишивкою. На малюнках Де ля Фліза рукави свит звужені донизу, без закотів. Майже всі зображені свити мають довгі рукави, але є і винятки. Мешканка Радомишльського повіту зображена в коричневій свиті з короткими рукавами (рукав лише закриває лікоть).

Здебільшого свити шили з білого сукна, але використовували також сукно сірих, коричневих та чорних відтінків, тобто зберігали природний колір вовни. Але аналізуючи фотографії опублікованих робіт Де ля Фліза можна простежити, що свити були не тільки білі та сірі, а й мали світлі відтінки голубого, зеленого та рожевого кольорів. Можна припустити, що вовна для виготовлення свит або вже готове сукно злегка підфарбовувалося природними барвниками. Але достеменно стверджувати такий факт не можна, адже, працюючи з оригіналами замальовок Де ля Фліза в музейних фондах, зроблено висновок, що колористика на фотографіях передається не зовсім вірно.

За кроєм жіночі свити були такого ж типу, що і чоловічі. Відрізнялися лише тим, що мали більше прикрас. На жіночих свитах було багато вишивки, оздоб із кольорових шнурів, аплікацій кольоровим сукном і шкірою. Орнамент розташовувався на горловині свити, по низу рукавів, по краю правої поли, на спинці свити понад «вусами» чи «рясами». Судячи із замальовок Де ля Фліза, більш орнаментовані свити належали українкам Київського, Васильківського та Бердичівського повітів. Мешканка с. Білилівка Бердичівського повіту зображена в свиті, щедро оздобленій шнуром, аплікацією та вишивкою. Менш орнаментовані, а то і зовсім без орнаменту, свити мешканок Таращанського, Черкаського та Чигиринського повітів.

Свити були святкові та буденні. Святкові свити виготовляли з кращої, м'якшої вовни білого кольору. Святкові свити в усіх регіонах були довші за буденні.

Аналіз колористики і орнаментатії української свити представлено в табл.2 та табл.3.

Таблиця 2

Структурний аналіз художньо-композиційних елементів українських свит

Характеристика колористичної гами і гармонії кольорів		Характеристика орнаментики		Техніка виконання орнаментів та оздоблення			
Хроматичні кольори (світлі відтінки)	Ахроматичні кольори (білий, чорний,	Геометризований (ромби, зигзаги,	Рослинний (в'юнки, листя)	Тасьма	Шнури	Вишив-ка	Апліка-ція

червоного, зеленого і синього кольорів)	відтінки сірого)	смуги)					
---	------------------	---------	--	--	--	--	--

Таблиця 3

Системно-структурний аналіз тектонічних характеристик колористики та орнаменталістики свит

Об'єкт дослідження – свита					
Тектонічні характеристики колористики та орнаменталістики	Назва повіту				
	Київський	Васильківський	Радомишльський	Бердичівський	Липовецький
Колористична гама	світло-рожевий+темно-сірий	світло-зелений+коричневий	білий+чорний	сірий+чорний	світло-рожевий+синій
Тональність	теплі	холодні	холодні	холодні	теплі і холодні
Колористична гармонія	нейтральні гармонійні поєднання	споріднено-контрастні гармонійні поєднання	ахроматично-контрастні гармонійні поєднання	нейтральні гармонійні поєднання	споріднені гармонійні поєднання
Види орнаменту	геометризований (смуга)	геометризований (смуга)	геометризований (смуга), рослинний (в'юнок)	геометризований (зигзаг+смуга), рослинний (листя)	геометризований (смуга)
Масштаб орнаменту	середній	середній	середній та збільшений	середній та збільшений	середній
Місце розташування орнаменту	купон	купон + кайма	кайма	купон	кайма
Вид оздоблення	аплікація чи шнур	шнур + тасьма	тасьма	вишивка	тасьма

Висновки. Проведені дослідження представляють поглиблений аналіз тектонічних характеристик, знайомлять з великою варіативністю верхнього одягу українських жінок, а саме: української народної свити, за матеріалами замальовок дослідника українського народного побуту Домініка Де ля Фліза. Досліджено силуети свит, типи комірів, довжину свит, кольорову гаму та місце розташування орнаменту. Матеріал висвітлюється вперше з точки зору пошуку можливостей використання художньо-композиційних елементів українського народного костюма в проектуванні сучасних моделей одягу.

Список використаних джерел

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1993.
2. Національна Академія Наук України. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського. Історія декоративного мистецтва України у 5 томах. Мистецтво 19 століття том 3. – К: ІМФЕ ім. М.Т.Рильського, 2009.
3. Вовк Х. К. Студії з української етнографії та антропології.– К.: Мистецтво, 1995.
4. Одарченко П., Царинник Г., Пашак-Трач О. Український народний одяг- Торонто: Світова Федерація українських жіночих організацій. Комісія Народного Мистецтва, 1992.
5. Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма. – К: Либідь, 1996.
6. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України, Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім.В.І. Вернадського. Альбоми Де ля Фліза у 2-томах.– К.: Поліграфкнига, 1999.

ИЗУЧЕНИЕ ПОСТРОЕНИЯ ФОРМЫ УКРАИНСКОЙ СВИТЫ НА ОСНОВЕ АНАЛИЗА ТВОРЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ НАРОДНОГО КОСТЮМА ПАРАНЬКО Н.П., НИКОЛАЕВА Т.В.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Цель. Изучение особенностей построения тектонической структуры украинской народной свиты на основании зарисовок 19 века, выполненных французом Домиником Де ля Флизом, с целью использования в проектировании современных форм одежды.

Методика. В работе использован историографический и системно-структурный анализ особенностей формирования комплекса украинского народного костюма и составляющих его тектонической структуры: силуэтных форм, колорита, орнаментации и отделки.

Результаты. Проведенные исследования дают возможность определения наиболее характерных структурных и художественно-композиционных признаков формообразования украинской народной свиты с целью проектирования перспективных форм современной одежды.

Научная новизна. Впервые произведен научный анализ и систематизацию композиционных характеристик тектонической структуры украинской народной одежды на основании изучения работ исследователя украинской культуры 19 века Доминика Пьера Де ля Флиза. Произведена классификация свит.

Практическая значимость. Представленные результаты исследований заключается в возможности использования полученных характеристик конструктивных особенностей и колористической гаммы украинской народной свиты в проектировании современных моделей одежды.

Ключевые слова: декоративно-прикладное искусство, украинская народная одежда, крой свиты, конструктивные особенности, колористическая гамма, отделка.

**STUDY OF THE CONSTRUCTION OF THE UKRAINIAN SVYTA'S FORMS,
BASED ON THE ANALYSIS OF THE CREATIVE RESEARCH OF UKRAINIAN
COSTUME**

PARANKO N. P., NIKOLAEVA T. V.

Kyiv National University of Technologies and Design

Purpose. Study construction features of the tectonic structure of Ukrainian folk costume based on 19th century drawings made by Frenchman Dominique De la Flise, for use in the design of modern forms of clothing.

Methodology. The research uses historiographical and system-structural analysis of the complex features of formation of Ukrainian folk costume and its constituent tectonic structures: the silhouette shapes, colors, ornamentation and decoration.

Findings. Our studies provide an opportunity to identify the most common structural, artistic and compositional features of Ukrainian folk svyta, to be used in designing advanced forms of contemporary clothing.

Originality. For the first time a scientific analysis and systematization of the tectonic structure of the Ukrainian national clothes is provided, based on the study of the works of Dominique De la Flise, a researcher of Ukrainian 19th century culture. The classification of svytas is presented.

The practical value. Presented research results is the possibility of using the design features and coloring of Ukrainian folk svytas in the design of modern clothing collections.

Keywords: *Arts and crafts, Ukrainian folk costumes, svyta's cut, design features, colors and trim.*